

Ik ben dol op linden en vooral op oude lindenlaantjes. Op landgoed De Horte bij Dalftsen staat zo'n laantje waar ik elke keer met verwondering doorheen loop. En ik kan het niet laten om met mijn stappen uit te meten of de bomen onderling in een afstand van voeten, ellen of roeden zijn geplant.

Tekst: Deyke van Donkelaar
Foto's: van Donkelaar Groenadvies

Lieflijke linden

Dansend onder de lindenboom, (New Kreütter Buch, Hieronymus Bock, 1546)

Een lindeboom bezat in het verleden een hoge symbolische waarde. De oude Germanen en Kelten geloofden dat Freya, de godin van de liefde, vruchtbaarheid en gerechtigheid in een lindeboom woonde. In het centrum van veel dorpen en steden stond dan ook vaak een grote linde. In de schaduw van de boom werd gedanst maar er werd ook vergaderd en recht gesproken. De boom werd daarom ook wel een gerechtsboom genoemd. Bij het 'judicium sub tilia' (oordeel onder de lindeboom) kan 'sub Tilia' vanuit de traditie van rechtspraak vertaald kan worden als een 'mild en afgewogen oordeel'. In onze tijd planten we graag een linde als herdenkingsboom aan belangrijke gebeurtenissen als een geboorte, kroning of overlijden.

Naamgeving

'Lindenboom, ieder genoeg bekend, heeft in 't Neederlandsch geen anderen naam dan deze. Werd in 't Latijn geheeten Tilia'; aldus opge-

tekend door de Groningse botanicus Abraham Munting (1626 - 1683). Deze eenduidigheid over het geslacht Linde is in meerdere boeken van hoveniers en botanici uit het verleden terug te lezen. Lastiger wordt het bij de indeling van soorten. Lang werd gesproken over vrouwelijke linden met 'grote Blaaden' en mannelijke met 'Kleine Blaaden'. Ook de bekende botanicus Carolus Linnaeus komt er in zijn Species Plantarum niet helemaal uit.

Inheemse soorten en cultivars

Tegenwoordig worden twee inheemse soorten onderscheiden; de zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) en de winterlinde (*Tilia cordata*). Ze komen nog sporadisch voor in het zuiden van ons land. In de late middeleeuwen is een kruising tussen beide soorten ontstaan die zeer geschikt bleek als cultuurboom; de Hollandse linde (*Tilia x europaea*). Dit kruisingsproduct waarvan meerdere cultivars bestaan, werd vroeger veel toegepast

in lanen, loofgangen en als etage-, knot- of prieelboom. Hollandse linden zijn zeer veel aangeplant en staan op plekken die van oorsprong in cultuur waren als sterrenbossen of landschapsparken, maar die wij nu vaak als natuur zien. Niet alleen in Nederland maar ook in het buitenland waardeerde men de Hollandse linde. Zo blijken zeer oude exemplaren in Zweden, klonen

Bevrijdingslinde van de Jordaankinderen, geplant in 1946, foto uit 1989.

Achterzijde blad zilverlinde

te zijn van in Nederland gekweekte linden. De vader van Linnaeus heeft zichzelf overigens benaamd naar de oude lindebom bij zijn geboortehuis. De familienaam 'von Linné' werd vervolgens verlatijnt tot Linnaeus.

Uitheimse soorten

Naast bovenstaande lindes zijn er meerdere soorten en cultivars in omloop. De Krimlinde (*Tilia x euchlora*) met zijn hangende, ietwat treurende voorkomen werd in het verleden veel in landschapsparken toegepast. Een fraaie soort is de zilverlinde (*Tilia tomentosa*) met zilverwitte beharing op de twijgen en de onderzijde van het blad. Bijzonder is dat de boom zijn blad in warme en droge zomers omdraait, als maatregel tegen teveel verdamping. De boom straalt daarvoor helemaal iets zilverigs uit.

Veelzijdige boom

Linde is een veelzijdige boom, niet alleen voor ons gerief maar ook

Een Hollandse linde gesnoeid als etageboom bij het Muiderslot te Muiden (NH)

voor de vele organismen die van de boom gebruik maken. Van noord-oost Europa tot diep in Rusland toe werd in de zomer de dunne bast verzameld. Deze vezelige bast verwerkte men tot touw en matten. In tuinbouwgebieden als Boskoop gebruikte men deze Moscovische mat om beplanting in te pakken voor verzending en als bedekking tegen winterkou. Met uitgerafeld weefsel werden slappe planten opgebonden en net geplaatste enten stevig met elkaar verenigd. Het blad van linde werd ook als veevoer gebruikt. Pieter de la Court, een Leidse lakenkoopman en fervent tuinier (1664-1739) merkt in zijn boek op dat lindeblad 'By gebrek van hoi of gras van alle boom-blaaden het beste voedsel voor zommige dieren is'. Het blad van linde is dun en verteert snel nadat het is afgevalen. Het is bekend dat lindes vanuit diepere grondlagen kalk kunnen opnemen en zo via het afgefallen blad de oppervlakkige strooisellaag kan verrijken. Mijn ervaring is dat

stintzenplanten en andere bosplanten onder lindebomen succesvol groeien.

'Aengequeeckt van op-lopen'

Lindebomen, vooral de Hollandse en zomerlinde, vormen vaak grondscheuten vanuit de wortels en de wortelhals. Het maakt hierbij niet uit of de boom geënt is of op eigen wortel staat. In het verleden werd door het afnemen van deze grondscheuten een nieuwe boom verkregen. Hovenier Jan van der Groen (ca 1635-1672) schrijft: 'Sy worden aengequeeckt van op-lopen (uitlopers)... daaer eenighe worteltjes aen zijn'. De jonge uitlopers werden vervolgens aan een stok gebonden om tot een rechte stam uit te groeien. In groen erfgoed worden deze grondscheuten meestal tot op 75 cm hoogte vlak geschoren. Hierdoor ontstaat een nette kraag rond de stam die ook wel stoel, rokje, tonnetje of tafel genoemd wordt. De meeste lindes die je tegenwoordig koopt (uitgezonderd het autochto-

ne plantmateriaal) zijn cultivars, gestekt of geënt op een onderstam.

Biodiversiteit naar hoger plan

Linde is belangrijk als leefgebied van veel organismen, zoals insecten (vlinders, cicaden, wantsen) samenlevende schimmels (mycorrhiza) en zelfs maretak. Hierbij zijn soorten die specifiek aan linde zijn verbonden. Tijdens de bloei vormt de boom een rijke voedselbron voor insecten als hommels, honingbijen maar ook nachtvlinders. Loop je onder een bloeiende lindeboom, dan kun je de zware bloesemgeur en het gezoem niet missen. Op plekken met veel bloeiende linden wordt soms lindebloesemhoning geslingerd. Hollandse linde en zomerlinde en hun cultivars zijn favoriet bij de lindebladluis. Deze scheidt een kleverige stof af, ook wel honingdauw genoemd. Hierop kan zich een zwarte schimmel vestigen (roetdauw) wat soms door ons hinderlijk bevonden wordt. Winterlinde heeft hier veel minder last van. In ieder geval tilt een linde de biodi-

Autochtoon plantmateriaal

In toenemende mate wordt gekozen voor autochtoon plantmateriaal. Autochtoon plantmateriaal bestaat uit inheemse planten waarvan het kweekmateriaal oorspronkelijk uit de Nederlandse natuur afkomstig is. De meeste inheemse planten hebben namelijk een verspreidingsgebied dat verder strekt dan alleen Nederland. Zomerlinde komt bijvoorbeeld in heel Europa tot ver in het oosten daarvan voor. Autochtone populaties hebben zich generaties lang aangepast aan onze groeiomstandigheden. Ze zijn vaak sterker en passen optimaal bij de levenscyclus van de hier levende planten en dieren. Bij verschillende kwekers is autochtoon plantmateriaal te bestellen. Ook van winter- en zomerlinde is autochtoon plantmateriaal te bestellen. De echtheid van het plantmateriaal is pas gegarandeerd met vermelding op het plantenpaspoort. De 'Rassenlijst Bomen' van het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) geeft onder meer informatie over boomsoorten van autochtone herkomst.

versiteit (diversiteit aan soorten) naar een hoger plan!

Linden in je tuin

Lindebomen vragen een ruime groeiplaats. Volwassen exemplaren kunnen wel tot 30 meter hoog uitgroeien. Eigenlijk veel te groot voor een doorsnee tuin. Wil je toch een linde in je tuin en besluit je om hem dan maar klein te houden door

jaarlijks te knotten, besef dan dat de boom dan niet in bloei komt. Als schaduw gevende boom op openbare plekken als scholen of plantsoenen is linde juist heel geschikt. Zowel zomer- als winterlinde vragen een voedselrijke en vocht houdende bodem. Winterlinde kan iets meer tegen droogte dan zomerlinde. Te natte grond, teveel wind en strooizout verdragen ze slecht.

Karakteristiek wintersilhouet

Hollandse linde op landgoed Klein Boeschoten, Garderen

Kenmerken

Zomer- en winterlindes zijn van elkaar te onderscheiden door een aantal kenmerken. De Hollandse linde is een kruisingsproduct tussen beide soorten. Dat is terug te zien in een overlap van kenmerken. Van Hollandse linde bestaan meerdere bekende en onbekende klonen en cultivars. Het schema geeft houvast. Niet alle kenmerken zijn echter constant; sommige kunnen, afhankelijk van de herkomst, behoorlijk variëren. Daarnaast kan het blad van de wortelscheuten afwijken van het blad van de boom zelf.

Winterlinde

Zomerlinde

Nootjes zomerlinde

Winterknop
zomerlinde

	Winterlinde	Zomerlinde	Hollandse linde
Blad	Het blad is rond, kort toegespitst met een hartvormige voet. De bovenkant is kaal en mat-donkergroen van kleur. De onderkant is kaal en blauwgroen van kleur. In de nerfoksels zitten meestal roodbruine (soms geelachtig) toefjes haar. De kleine dwarsnerven zijn niet zo duidelijk te zien.	Het blad is eirond met een schief hartvormige voet. De bovenkant is meestal kort behaard en dofgroen van kleur. De onderkant is helemaal of alleen op de nerven behaard en lichtgroen van kleur. In de nerfoksels zitten witte toefjes haar. De kleine dwarsnerven springen er opvallend uit.	Het blad is schief eirond. De bovenkant is kaal tot iets behaard en dofgroen van kleur. De onderkant is kaal tot heel licht behaard en iets blauwgroen van kleur. In de nerfoksels zitten toefjes wit tot lichtbruin-rossige haren. De kleine dwarsnerven zijn duidelijk te zien.
Bloem	Vijf tot tien bloemen zitten samen in een afstaande of iets opgerichte tuil bij elkaar. Bloeit in juni, twee weken later dan de zomerlinde.	Twee tot vijf bloemen zitten samen in een hangende tuil. De bloei valt in juni, twee weken eerder dan de winterlinde.	De drie tot zeven bloemen zitten samen in een afhangende tot iets afstaande tuil. De bloei valt in juni.
Nootjes	De nootjes zijn bolvormig, klein en glad.	De nootjes zijn bolvormig, groter en hebben drie tot vijf duidelijke ribben.	De nootjes zijn bolvormig en glad of met onduidelijke ribben.
Overig	In de zomer zijn de jonge twijgen kaal. De winterknoppen zijn omgeven door twee schubben.	In de zomer zijn de jonge twijgen dicht behaard. De winterknoppen zijn omgeven door drie schubben.	In de zomer zijn de jonge twijgen licht behaard. De winterknoppen zijn omgeven door twee tot drie schubben.